

Anita Lutkiewicz-Rucińska

Transfer przedmiotów majątkowych między majątkami małżonków w ustroju wspólności ustawowej w orzecznictwie i literaturze

I. Uwagi wstępne

Problematyka transferu przedmiotów majątkowych między majątkami małżonków w ustroju wspólności ustawowej obejmuje następujące przesunięcia majątkowe:

- 1) z majątku wspólnego małżonków do majątku osobistego małżonka,
- 2) z majątku osobistego małżonka do majątku wspólnego małżonków,
- 3) z majątku osobistego małżonka do majątku osobistego drugiego małżonka.

W niniejszym opracowaniu podjęto próbę przedstawienia i usystematyzowania poglądów wyrażonych w orzecznictwie i literaturze na temat dopuszczalności przesunięć przedmiotów majątkowych między tymi majątkami w drodze czynności prawnych dokonywanych przez małżonków pomiędzy sobą. Kwestia przesunięć między majątkiem wspólnym małżonków a majątkiem osobistym małżonka sprowadza się przede wszystkim do zagadnienia, czy przeniesienie przedmiotu majątkowego z majątku wspólnego do majątku osobistego lub odwrotnie może być dokonane w drodze „zwykłej” czynności prawnej, czy do osiągnięcia takiego skutku konieczne jest zawarcie małżeńskiej umowy majątkowej. Prezentacja stanowiska orzecznictwa i nauki dotyczyła będzie głównie przesunięć przedmiotów majątkowych z majątku wspólnego do majątku osobistego, ponieważ kwestia ta jest szczególnie kontrowersyjna, a na

jej temat w ciągu ostatnich kilkudziesięciu lat wielokrotnie wypowiadał się zarówno Sąd Najwyższy, jak i przedstawiciele nauki. Mniej kontrowersji budzi zagadnienie przesunięć przedmiotów majątkowych z majątku osobistego do majątku wspólnego; tu jednak również zaznaczyły się w nauce rozbieżności. Nie budzi natomiast wątpliwości dopuszczalność przesunięć przedmiotów majątkowych między majątkami osobistymi małżonków, dlatego też zagadnienie to zostanie potraktowane jedynie wzmiankowo.

II. Transfer przedmiotów majątkowych z majątku wspólnego małżonków do majątku osobistego małżonka

1. Orzecznictwo

Zagadnienia dopuszczalności przenoszenia przedmiotów majątkowych z majątku wspólnego małżonków do majątku osobistego (odrębnego) małżonka w drodze dokonywanych między małżonkami czynności prawnych dotyczy szereg orzeczeń SN. Zostaną one przedstawione niżej w porządku chronologicznym.

1) W uzasadnieniu uchwały z 26 sierpnia 1955 r. (I CO 28/55)¹, wydanej pod rządem kodeksu rodzinnego z 1950 r.², SN odniósł się m.in. do kwestii sporządzania przez małżonków wykazów przedmiotów objętych wspólnością ustawową, stwierdzając, że tego rodzaju oświadczenia małżonków mogą mieć tylko znaczenie dowodowe i nie wykluczają odmiennej oceny prawnej. SN podkreślił, iż „przepisy (...) o wspólności ustawowej stanowią »*ius cogens*« i w zasadzie małżonkowie nie mogą swoją dyspozycją decydować inaczej o prawie własności poszczególnych przedmiotów majątkowych, niż to wynika z przepisów ustawy (oczywiście przy uwzględnieniu ewentualnych umów z art. 28 k.r.)³”. Jak wskazał SN, pod oświadczeniami małżonków (wykazami, ustaleniami) dotyczącymi przynależności określonych przedmiotów majątkowych do

¹ OSN 1956, z. 1, poz. 6.

² Ustawa – Kodeks rodzinny z 27 czerwca 1950 r. (Dz.U. Nr 34, poz. 308).

³ Zgodnie z art. 28 § 1 k.r.: „Małżonkowie mogą przez umowę przyjąć wspólność majątkową w zakresie szerszym lub węższym niż wspólność ustawowa. Mogą również uregulować zarząd majątku wspólnego inaczej, niż to jest przewidziane przy wspólności ustawowej”.

majątku wspólnego kryją się nieraz różne czynności prawne, w wyniku których pewne przedmioty majątkowe są przenoszone z majątku wspólnego do osobistego i odwrotnie. Zdaniem SN ocena prawna tych czynności powinna być dostosowana do rzeczywistego charakteru tych transakcji. Przytoczone wywody SN dotyczące zagadnienia dopuszczalności przenoszenia przedmiotów majątkowych z majątku wspólnego do majątku osobistego (i odwrotnie) w drodze dokonywanych między małżonkami czynności prawnych są dość lakoniczne i niezupełnie jasne. Zdaniem A. Szpunara, SN w omawianej uchwale możliwości dokonywania przez małżonków takich czynności prawnych nie wyłączył⁴.

2) Zgodnie z uchwałą SN z 16 stycznia 1964 r. (III CO 64/63)⁵, dotyczącą stanu prawnego obowiązującego pod rządem kodeksu rodzinnego z 1950 r., „małżonek może w czasie trwania wspólności majątkowej rozporządzić na rzecz drugiego małżonka przedmiotem należącym do wspólnego majątku”. Zdaniem SN „rozporządzenie takie nie stanowi majątkowej umowy małżeńskiej; do jego ważności wystarczy zachowanie formy przepisanej dla danej czynności prawnej”. W uzasadnieniu uchwały wskazano, że ani związek małżeński, ani istniejąca wspólność ustawowa nie są przeszkodą do dokonywania przez małżonków czynności prawnych pomiędzy sobą. Czynności takie mogą w szczególności polegać na rozporządzaniu prawami, jakie w stosunku do poszczególnych przedmiotów wynikają ze wspólności ustawowej. Ponieważ stanowią one czynności przekraczające zakres zwykłego zarządu, do ich dokonywania potrzebna jest zgoda drugiego małżonka (art. 22 k.r.). Zdaniem SN w powyższych przypadkach drugi małżonek, będąc kontrahentem, a nawet beneficjentem czynności, akceptując ją, wyraża tym samym zgodę na jej dokonanie. SN stwierdził również, że z art. 28 § 1 k.r. wynika, iż małżeńskimi umowami majątkowymi są tylko takie umowy, „których treść zmierza do zmiany w samym systemie stosunków majątkowych między małżonkami co do zakresu wspólności lub sposobu zarządu wspólnym majątkiem, a więc które dotyczą zasad funkcjonowania wspólności majątkowej w stosunku do wszystkich lub określonych kategorii przedmiotów

⁴ A. Szpunar, *Przesunięcia między majątkiem wspólnym i odrębnym małżonków*, NP 1989, nr 2-3, s. 8.

⁵ OSNCP 1964, z. 11, poz. 220.

majątkowych, a nie tylko co do jednego lub poszczególnych przedmiotów”. Wobec tego czynność prawna, której treścią jest przeniesienie na rzecz drugiego małżonka uprawnień z tytułu wspólności ustawowej do poszczególnego przedmiotu objętego wspólnością, nie stanowi małżeńskiej umowy majątkowej.

3) W uzasadnieniu wyroku z 17 listopada 1967 r. (I CR 296/66)⁶ SN wyraził pogląd, iż „dopuszczalne są przesunięcia składników majątkowych z majątku wspólnego do majątku odrębnego jednego z małżonków. Małżonkowie mogą w akcie notarialnym postanowić, że nieruchomości nabyta za pieniądze dorobkowe staje się wyłączną własnością jednego z nich”. Uzasadniając swoje stanowisko, SN powołał się na utrwalony w orzecznictwie i doktrynie pogląd, zgodnie z którym dopuszczalne są przesunięcia składników majątkowych z majątku wspólnego do majątku odrębnego jednego z małżonków. Zdaniem SN wynika stąd, że małżonkowie mogli w akcie notarialnym postanowić, iż nieruchomości nabyta za pieniądze dorobkowe staje się wyłączną własnością jednego z nich.

4) W uzasadnieniu postanowienia z 6 czerwca 1975 r. (III CRN 134/75)⁷ SN stwierdził, iż „w czasie trwania wspólności ustawowej żaden z małżonków nie może żądać podziału majątku dorobkowego ani w drodze umowy, ani przez sąd. Nie jest również możliwe zbywanie prawa do majątku wspólnego na rzecz drugiego małżonka, jako prowadzące w istocie do zniesienia wspólności ustawowej”. W nauce zwrócono uwagę, że użyte przez SN sformułowanie „prawo do majątku wspólnego” jest enigmatyczne i otwiera różne możliwości interpretacyjne⁸. Należy przyłączyć się do poglądu, że powinno się je rozumieć jako „prawo należące do majątku wspólnego”⁹. W omawianym postanowieniu SN opowiedział

⁶ OSPiKA 1968, z. 12, poz. 264, z glosą B. Dobrzańskiego (OSPiKA 1968, z. 12, poz. 264).

⁷ OSPiKA 1977, z. 2, poz. 28, z glosami: J. Panowicz-Lipskiej (OSPiKA 1977, z. 2, poz. 28) oraz J. Wiącka (NP 1978, nr 1, s. 145-147).

⁸ Tak w glosach do powyższego postanowienia SN: J. Panowicz-Lipska (OSPiKA 1977, z. 2, poz. 28, s. 70) oraz J. Wiącek (NP 1978, nr 1, s. 145); tak też M. Goettel, *Majątek odrębny małżonków*, Szczytno 1986, s. 296 oraz A. Szpunar, *Przesunięcia...*, s. 10-11.

⁹ Tak M. Goettel, *Majątek odrębny...*, s. 296; zob. też J. Panowicz-Lipska, *Glosa do postanowienia SN z 6.06.1975 r., III CRN 134/75* (OSPiKA 1977, z. 2, poz. 28, s. 72).

się więc za niedopuszczalnością przesunięć majątkowych z majątku wspólnego do majątku odrębnego jednego z małżonków¹⁰.

5) W niepublikowanej uchwale z 28 stycznia 1988 r. (II CZP 86/87)¹¹ SN przyjął, że w czasie trwania wspólności ustawowej nie jest dopuszczalne rozporządzenie przez małżonków poszczególnymi składnikami majątku wspólnego na rzecz majątków odrębnych.

6) Zgodnie z uchwałą składu siedmiu sędziów SN z 10 kwietnia 1991 r. (III CZP 76/90)¹² „w czasie trwania ustawowej wspólności majątkowej dopuszczalne jest rozporządzenie przez małżonka przedmiotem wchodzącym w skład majątku wspólnego na rzecz majątku odrębnego drugiego małżonka.” Zawartą w uzasadnieniu uchwały argumentację SN można przedstawić w następujących punktach.

a) Stanowisko wyrażone w tezie nie stoi w sprzeczności z art. 35 k.r.o. Podział majątku wspólnego jest definitywnym rozliczeniem między małżonkami, stosownie do wielkości udziałów, w zakresie praw majątkowych należących do majątku wspólnego. Zatem rozporządzenie przez małżonka przedmiotem wchodzącym w skład majątku wspólnego, na rzecz majątku odrębnego drugiego małżonka, nie jest podziałem majątku wspólnego. Natomiast sprzeczne z art. 35 k.r.o. i w konsekwencji nieważne (art. 58 § 1 k.c.) będą tylko takie czynności prawne między małżonkami, dotyczące składników majątku wspólnego, których treść i cel wskazują, że zmierzają do podziału majątku wspólnego w czasie trwania wspólności ustawowej bądź stanowią rozporządzenie udziałem, który w razie ustania wspólności przypadnie małżonkowi w majątku

¹⁰ Tak M. Goettel, *Majątek odrębny...*, s. 297 oraz A. Lutkiewicz, *Glosa do uchwały Składu Siedmiu Sędziów SN z 10.04.1991 r., III CZP 76/90* (OSP 1994, z. 2, poz. 25); w taki też sposób przytoczony wyżej fragment uzasadnienia postanowienia SN z 6 czerwca 1975 r. zinterpretował SN w uzasadnieniu uchwały składu siedmiu sędziów z 10 kwietnia 1991 r., III CZP 76/90 (OSP 1992, z. 1, poz. 2, s. 3); odmiennie J. Wiącek, *Glosa do postanowienia SN z 6.06.1975 r., III CRN 134/75* (NP 1975, nr 1, s. 147) oraz A. Szpunar, *Przesunięcia...*, s. 10 i 13.

¹¹ Podają za: A. Szpunar, *Glosa do uchwały Składu Siedmiu Sędziów SN z 10.04.1991, III CZP 76/90* (PiP 1992, nr 7, s. 115).

¹² OSP 1992, z. 1, poz. 2 z glosami: L. Steckiego (OSP 1992, z. 9, poz. 203), A. Szpunara (PiP 1992, nr 7, s. 114-118), E. Mazur (Rzesz. ZN 1993, nr 13, s. 261-265) i A. Lutkiewicz (OSP 1994, z. 2, poz. 25).

wspólnym lub w poszczególnych składnikach należących do tego majątku.

b) Pojęcie „zarząd majątkiem wspólnym” obejmuje m.in. czynności, których treścią jest przeniesienie prawa należącego do tego majątku na inną osobę. Kodeks rodzinny i opiekuńczy dopuszcza więc, w ramach zarządu majątkiem wspólnym, dokonywanie czynności rozporządzających odnoszących się do konkretnych składników tego majątku. Zatem pogładowi wyrażonemu w tezie nie sprzeciwiają się przepisy art. 36-40 k.r.o., normujące zarząd majątkiem wspólnym.

c) Obowiązujące prawo nie zawiera żadnych wiążących się z zawarciem małżeństwa ograniczeń zdolności małżonków do czynności prawnych, w tym czynności prawnych z zakresu kodeksu cywilnego.

d) Małżonkowie powinni mieć prawo do dysponowania majątkiem wspólnym w formach dozwolonych przez prawo. Zakaz zbywania składników majątku wspólnego na rzecz majątku odrębnego małżonka byłby niezrozumiały, skoro małżonkowie mogą swobodnie zbywać składniki majątku wspólnego na rzecz osób trzecich (art. 36 i 37 k.r.o.).

e) Instytucja wspólności ustawowej ma służyć przede wszystkim małżonkom, a nie osobom trzecim.

f) Rozporządzenie przez małżonka przedmiotem należącym do majątku wspólnego na rzecz majątku odrębnego drugiego małżonka nie może być uznane za małżeńską umowę majątkową. Dotyczy bowiem „konkretnego, indywidualnego oznaczonego przedmiotu (przedmiotów) majątku wspólnego i nie oznacza, że na przyszłość przedmioty majątkowe tego samego rodzaju mają należeć do majątku odrębnego. Celem zaś umowy majątkowej małżeńskiej jest ustalenie zasad, według których kształtować się będą wzajemne stosunki majątkowe małżonków, a więc uregulowanie – w granicach dozwolonych przez prawo – istnienia i zakresu wspólności majątkowej”.

g) Wyłączenie dopuszczalności rozporządzenia przez małżonka przedmiotem należącym do majątku wspólnego na rzecz majątku odrębnego drugiego małżonka powodowałoby konieczność zniesienia wspólności majątkowej małżeńskiej, a następnie ponownego jej ustanowienia, gdyby wolą małżonków było pozostawanie w takiej wspólności majątkowej.

h) Bezzasadna jest obawa, że w drodze kolejnych rozporządzeń dokonywanych z majątku wspólnego na rzecz majątku odrębnego jednego

z małżonków nastąpi likwidacja wspólności majątkowej. Do powstania i istnienia tej wspólności nie jest potrzebna substancja majątkowa.

i) Niedopuszczalne byłyby takie rozporządzenia składnikami majątku wspólnego na rzecz majątków odrębnych małżonków, które miałyby zabroniony przez art. 35 k.r.o. skutek podziału majątku wspólnego w czasie trwania wspólności. Natomiast co do wzajemnych rozporządzeń małżonków niemających takiego skutku, przepisy kodeksu rodzinnego i opiekuńczego nie przewidują zakazu ich dokonywania.

W dalszej części uzasadnienia omawianej uchwały SN wskazał na inne jeszcze, niż wynikające z art. 35 k.r.o., ograniczenia dopuszczalności dokonywania przez małżonków rozporządzeń składnikami majątku wspólnego na rzecz ich majątków odrębnych. Mianowicie, zdaniem SN, skoro kodeks rodzinny i opiekuńczy jako zasadę przyjął wspólność ustawową, to w związku z tym przy ocenie dopuszczalności rozporządzenia składnikiem majątku wspólnego na rzecz majątku odrębnego małżonka należy brać pod uwagę ustawowy obowiązek małżonków współdziałania dla dobra rodziny, którą przez swój związek założyli (art. 23 k.r.o.), oraz obowiązek ich przyczyniania się do zaspokajania potrzeb rodziny (art. 27 k.r.o.). Dla dokonania tej oceny istotne są takie czynniki, jak w szczególności sytuacja małżonków, zasady racjonalnej gospodarki oraz sytuacja gospodarcza. Sprzeczność przedmiotowego rozporządzenia z powołanymi wyżej art. 23 i 27 k.r.o. bądź z zasadami współżycia społecznego może skutkować nieważnością czynności prawnej (art. 58 k.c.).

7) W myśl uchwały SN z 19 grudnia 1991 r. (III CZP 133/91)¹³ „w obowiązującym stanie prawnym jest skuteczna zawarta w czasie trwania ustawowej wspólności majątkowej umowa, w której małżonek rozporządził na rzecz drugiego małżonka przedmiotem należącym do majątku wspólnego” W uzasadnieniu SN powołał się na stanowisko wyrażone w omówionej wyżej uchwale składu siedmiu sędziów SN z 10 kwietnia 1991 r. i stwierdził, że argumentacja jego przeciwników przegrywa z takimi założeniami natury ogólnej, jakimi są poszanowanie woli małżonków przy kształtowaniu ich stosunków majątkowych i dysponowaniu składnikami majątku wspólnego oraz swoboda czynności prawnych. SN podkreślił, że granica tej swobody powodująca sankcję nieważności wymaga

¹³ OSP 1992, z. 7-8, poz. 171.

wyraźnego zakreslenia przepisem prawnym, czego kodeks rodzinny i opiekuńczy nie przewiduje. Odnosząc się do charakteru prawnego przesunięć między majątkiem wspólnym a majątkami odrębnymi małżonków, SN stwierdził, że skoro w świetle przepisów art. 36-40 k.r.o., normujących zarząd majątkiem wspólnym, małżonkowie mogą swobodnie zbywać składniki tego majątku osobom trzecim, tym bardziej powinni mieć możliwość swobodnego ich przesuwania między masami majątkowymi. Milczenie ustawodawcy w tej kwestii nie może być uznane za lukę. Zdaniem SN stanowi ono wyraz braku jego woli ograniczenia swobody małżonków w dokonywaniu między nimi czynności prawnych przewidzianych prawem cywilnym, jeżeli są one zgodne z dobrem rodziny jako głównym celem, któremu służą instytucje prawa rodzinnego i opiekuńczego, w tym ustawowa wspólność majątkowa. Według SN nietrafne jest stanowisko, iż dla ważności czynności mającej za przedmiot przesunięcie składnika majątku wspólnego do majątku odrębnego małżonkowie muszą i mogą posługiwać się przewidzianą w art. 47 § 1 k.r.o. małżeńską umową majątkową. Przedmiotem takiej umowy bowiem jest modyfikacja wspólności ustawowej, a nie rozporządzenie składnikiem majątku objętego tą wspólnością.

8) W uzasadnieniu wyroku z 25 listopada 2003 r. (II CK 273/02)¹⁴ SN stwierdził, że celem małżeńskiej umowy majątkowej jest ustalenie zasad, według których kształtować się będą wzajemne stosunki majątkowe małżonków, a więc uregulowanie – w granicach dozwolonych przez prawo – istnienia i zakresu wspólności majątkowej (art. 47 § 1 k.r.o.). Zdaniem SN takich skutków nie powoduje rozporządzenie dotyczące konkretnego, indywidualnie oznaczonego przedmiotu majątku wspólnego, który z woli małżonków ma wejść do majątku odrębnego jednego z nich.

9) W uzasadnieniu wyroku z 28 kwietnia 2004 r. (III CK 469/02)¹⁵ SN wyraził pogląd, że chroniący wierzyciela przepis art. 47 § 2 k.r.o.¹⁶ ma zastosowanie tylko do umów małżeńskich majątkowych *sensu stricto*,

¹⁴ LEX nr 424449.

¹⁵ OSNC 2005, z. 5, poz. 85, z glosą M. Łączkowskiej (Monitor Prawniczy 2007, nr 8, s. 440-441).

¹⁶ Zob. obecnie obowiązujący art. 47¹ k.r.o.

tj. wymienionych w art. 47 § 1 k.r.o. Zdaniem SN za taką umowę nie można uznać umowy o przesunięciu określonego przedmiotu między poszczególnymi majątkami małżonków, w szczególności przesunięcia takiego przedmiotu z majątku wspólnego do majątku odrębnego. Ochronę osób trzecich, których prawa mogłaby powyższa umowa naruszać, zapewnia instytucja skargi pauliańskiej.

10) W uzasadnieniu postanowienia z 18 stycznia 2008 r. (V CSK 355/07)¹⁷ SN, powołując się w szczególności na omówioną wyżej uchwałę składu siedmiu sędziów SN z 10 kwietnia 1991 r., wskazał, iż rozporządzenie udziałem w nieruchomości należącym do majątku wspólnego małżonków w celu przeniesienia tego udziału do majątku osobistego jednego z małżonków „jest oczywiście możliwe”. SN podkreślił, że osiągnięcie takiego skutku wymaga złożenia zgodnych oświadczeń w przedmiocie rozporządzenia, mających postać postanowień zawartej między małżonkami umowy, sporządzonej w formie aktu notarialnego.

11) Do uchwały składu siedmiu sędziów SN z 10 kwietnia 1991 r. odwołał się także SN w uzasadnieniu postanowienia z 20 lutego 2008 r. (II CSK 451/07)¹⁸, w którym uznał za dopuszczalne rozporządzenie przedmiotami majątkowymi wchodzącymi w skład majątku wspólnego małżonków na rzecz majątku odrębnego małżonka.

Podsumowując, zgodnie z dominującą linią orzecniczą SN dopuszczalne jest rozporządzenie przez małżonka przedmiotem wchodzącym w skład majątku wspólnego małżonków na rzecz majątku osobistego (odrębnego) drugiego małżonka. Takie rozporządzenie nie stanowi małżeńskiej umowy majątkowej. Granice dopuszczalności rozporządzenia przez małżonka przedmiotami wchodzącymi w skład majątku wspólnego na rzecz majątku osobistego (odrębnego) drugiego małżonka wyznaczają art. 23, 27 i 35 k.r.o. oraz zasady współżycia społecznego.

2. Literatura

Przechodząc do omówienia poglądów nauki na temat przesunięć przedmiotów majątkowych z majątku wspólnego małżonków do majątku osobistego (odrębnego) jednego z nich należy stwierdzić, że charakte-

¹⁷ LEX nr 371389.

¹⁸ Monitor Prawniczy 2008, nr 6, s. 285; LEX nr 464805.

ryzuje je dość duże zróżnicowanie. Dokonując pewnych uproszczeń można wskazać, iż w omawianej kwestii istnieją trzy stanowiska (jakkolwiek w opracowaniach dotyczących omawianej problematyki wymienia się zazwyczaj tylko pierwsze i drugie z niżej wymienionych):

a) stanowisko, zgodnie z którym dopuszczalne jest rozporządzenie przedmiotem majątkowym należącym do majątku wspólnego małżonków na rzecz majątku osobistego jednego z małżonków w drodze „zwykłej” czynności prawnej,

b) stanowisko, zgodnie z którym dokonywanie powyższych rozporządzeń jest niedopuszczalne; czynnością prawną, na podstawie której małżonkowie mogą dokonywać przesunięć majątkowych z majątku wspólnego do osobistego, jest małżeńska umowa majątkowa,

c) stanowisko wyłączające dopuszczalność przenoszenia określonego składnika majątku wspólnego do majątku osobistego zarówno w drodze „zwykłej” czynności prawnej, jak i w drodze małżeńskiej umowy majątkowej.

Ad a)

Stanowisko, zgodnie z którym dopuszczalne jest rozporządzenie przedmiotem majątkowym należącym do majątku wspólnego małżonków na rzecz majątku osobistego jednego z małżonków w drodze „zwykłej” czynności prawnej, ma w literaturze najwięcej zwolenników¹⁹. Pozostaje

¹⁹ Takie stanowisko zajmują w szczególności: S. Breyer i S. Gross, [w:] *Kodeks rodzinny i opiekuńczy. Komentarz*, red. B. Dobrzański i J. Ignatowicz, Warszawa 1975, s. 191-193 i 239-240; J. Panowicz-Lipska, *Glosa...*, s. 73-74; J. Wiącek, *Glosa...*, s. 145-147; A. Dyoniak, *Pojęcie i ważność małżeńskiej umowy majątkowej*, *Studia Prawnicze* 1983, z. 4, s. 127-128; tenże, *Ustawowy ustroj majątkowy małżeński*, Wrocław-Warszawa 1985, s. 53; M. Goettel, *Majątki odrębne...*, s. 300-302; A. Szpunar, *Przesunięcia...*, s. 7 i nast.; tenże, *Glosa...*, s. 114-118; E. Mazur, *Glosa...*, s. 261-265; J. Pietrzykowski, [w:] *Kodeks rodzinny i opiekuńczy z komentarzem*, red. J. Pietrzykowski, Warszawa 1993, s. 298; J. Winiarz, *Prawo rodzinne*, Warszawa 1995, s. 111; L. Stecki, *Glosa...*, s. 423-426; tenże, *Darowizna*, Toruń 1998, s. 57-58; J. Ignaczewski, *Małżeńskie ustroje majątkowe. Art. 31-54 k.r.o. Komentarz*, Warszawa 2005, s. 47-51; M. Lech-Chełmińska, V. Przybyła, *Kodeks rodzinny i opiekuńczy. Praktyczny komentarz z orzecznictwem*, Warszawa 2006, s. 135-136; M. Nazar, [w:] *System prawa prywatnego*, t. XI: *Prawo rodzinne i opiekuńcze*, red. T. Smoczyński, Warszawa 2009, s. 370-373; tenże, [w:] J. Ignatowicz, M. Nazar, *Prawo rodzinne*, Warszawa 2010, s. 154-155; T. Smoczyński, *Prawo rodzinne i opiekuńcze*, Warszawa

ono w zbieżności ze stanowiskiem SN zajmowanym przez ten sąd w większości z przedstawionych wyżej orzeczeń. Należy jednak zaznaczyć, że w wypowiedziach zwolenników omawianego poglądu występują różnice, niekiedy o istotnym znaczeniu. Można tu spotkać wypowiedzi całkowicie aprobujące dominującą linię orzeczniczą SN²⁰, jak też takie, które w pewnych kwestiach różnią się od utrwalonych w orzecznictwie SN zapatrywań na omawiany temat. Dotyczy to w szczególności określenia granic dopuszczalności rozporządzeń składnikami majątku wspólnego małżonków na rzecz majątku osobistego jednego z nich w drodze „zwykłych” czynności prawnych²¹. Wśród zwolenników omawianego poglądu brak też jednolitego stanowiska na temat, czy wyłączenie pojedynczego przedmiotu majątkowego z majątku wspólnego małżonków (jak i włączenie pojedynczego przedmiotu majątkowego do tego majątku) może być dokonane także małżeńską umową majątkową. Większość autorów taką możliwość wyklucza²²; zdaniem niektórych jest to dopuszczalne²³. Ze względu na zasygnalizowane wyżej rozbieżności, jak i liczne wypowiedzi przedstawicieli nauki opowiadających się za dopuszczalnością transferu przedmiotów majątkowych z majątku wspólnego do majątku

2009, s. 97-100; P. W a r c z y ń s k i, *Przesunięcia między majątkami małżonków w czasie wspólności majątkowej*, PiP 2009, nr 1, s. 86-96; T. S o k o ł o w s k i, *Prawo rodzinne. Zarys wykładu*, Poznań 2010, s. 108-109; tenże, [w:] *Kodeks rodzinny i opiekuńczy. Komentarz*, red. H. Dolecki i T. Sokołowski, Warszawa 2010, s. 266-268. Omawiane zagadnienie za dyskusyjne uznaje J. Strzebińczyk, skłaniając się jednak ku stanowisku dopuszczającemu przenoszenie przedmiotów majątkowych z majątku wspólnego małżonków do majątku osobistego jednego z nich w drodze dokonywanych przez małżonków „zwykłych” czynności prawnych – J. S t r z e b i ń c z y k, *Prawo rodzinne*, Warszawa 2010, s. 126.

²⁰ Tak np. E. M a z u r, *Glosa...*, s. 261-265; J. P i e t r z y k o w s k i, [w:] *Kodeks rodzinny...*, s. 298; J. I g n a c z e w s k i, *Małżeńskie ustroje...*, s. 47-51; P. W a r c z y ń s k i, *Przesunięcia...*, s. 86-96.

²¹ Zob. w szczególności: A. S z p u n a r, *Glosa...*, s. 118; T. S m y c z y ń s k i, *Prawo rodzinne...*, s. 98-100; T. S o k o ł o w s k i, *Prawo rodzinne...*, s. 109.

²² Zob. w szczególności: S. B r e y e r, S. G r o s s, [w:] *Kodeks rodzinny...*, s. 191 i 239; J. P a n o w i c z - L i p s k a, *Glosa...*, s. 73; A. D y o n i a k, *Pojęcie i ważność...*, s. 127-128; J. P i e t r z y k o w s k i, [w:] *Kodeks rodzinny...*, s. 298; M. N a z a r, [w:] J. I g n a t o w i c z, M. N a z a r, *Prawo rodzinne...*, s. 154-155.

²³ Tak A. G a j d a, T. S m y c z y ń s k i, [w:] *System prawa prywatnego*, t. XI: *Prawo...*, s. 428-429, 434 i 436.

osobistego małżonka w drodze powszechnych czynności prawnych prawa cywilnego, trudno o zwięzłą charakterystykę tego stanowiska. Zasadne wydaje się przedstawienie:

- argumentów wysuwanych w literaturze na jego poparcie,
- wskazywanych w piśmiennictwie granic dopuszczalności rozporządzeń składnikami majątku wspólnego małżonków na rzecz majątku osobistego jednego z nich w drodze „zwykłych” czynności prawnych,
- przedmiotu transferu i konstrukcji prawnej przyjmowanej w nauce dla czynności prawnej, której treścią jest przeniesienie przedmiotu majątkowego z majątku wspólnego małżonków do majątku osobistego jednego nich.

Argumentacja zwolenników dopuszczalności dokonywania rozporządzeń przedmiotami majątkowymi należącymi do majątku wspólnego małżonków na rzecz majątków osobistych małżonków na podstawie powszechnych umów cywilnoprawnych jest w części tożsama z argumentacją prezentowaną przez SN w większości z omówionych wyżej orzeczeń, zwłaszcza w uchwale składu siedmiu sędziów z 10 kwietnia 1991 r.²⁴ Z tego powodu niżej przedstawione zostaną tylko te argumenty przedstawicieli nauki, które przez SN nie zostały powołane (bądź wprowadzie zostały powołane, jednak w literaturze przedstawiono je w sposób bardziej wyczerpujący). Są to argumenty różnej wagi i różnej natury, odwołują się do względów jurydycznych i praktycznych. Można je ująć w następujące punkty.

1) Twierdzenie, że przyznanie małżonkom prawa do rozporządzania przedmiotami majątkowymi należącymi do ich majątku wspólnego na rzecz osób trzecich musi towarzyszyć takie samo uprawnienie do przesunięcia składnika majątku wspólnego do majątku osobistego jednego z małżonków jest zgodne z regułami logiki oraz z ogólnymi zasadami prawa²⁵. Jeżeli małżonkowie mogą przenosić przedmioty majątkowe należące do majątku wspólnego na osoby trzecie, to tym bardziej wolno im rozporządzać tymi przedmiotami do majątku osobistego jednego z małżonków. Przeciwne stanowisko byłoby niezgodne z art. 32 ust. 1 i 2

²⁴ Zob. np. A. Szpunar, *Przesunięcia...*, s. 7-8; L. Stecki, *Glosa...*, s. 424-425; J. Pietrzykowski, [w:] *Kodeks rodzinny...*, s. 298; P. Warczyński, *Przesunięcia...*, s. 89-95.

²⁵ L. Stecki, *Glosa...*, s. 424 i 425.

Konstytucji RP, ponieważ zakładałoby nierówne traktowanie osób trzecich i współmałżonka²⁶.

2) Za dopuszczalnością rozporządzenia przedmiotem majątkowym należącym do majątku wspólnego małżonków na rzecz majątku osobistego jednego z małżonków w drodze „zwykłej” czynności prawnej przemawiają ogólne zasady prawa rodzinnego, a także *ratio legis* ogółu rozwiązań w zakresie małżeńskich stosunków majątkowych²⁷.

3) Skoro małżonkowie mogą wspólność ustawową wyłączyć lub znacznie ograniczyć, to tym bardziej muszą być uprawnieni do dokonania przesunięcia określonego składnika majątku wspólnego do majątku osobistego małżonka (*argumentum a maiori ad minus*)²⁸.

4) Ze względu na brak przepisów stanowiących o dopuszczalności bądź niedopuszczalności dokonywania rozporządzeń składnikami majątku wspólnego małżonków na rzecz majątków osobistych w drodze „zwykłych” czynności prawnych nie można twierdzić, że istnieją w kodeksie rodzinnym i opiekuńczym jakikolwiek przepisy o charakterze *iuris cogens*, stojące na przeszkodzie takim rozporządzeniom. Kodeks rodzinny i opiekuńczy normuje tylko jeden typ czynności prawnych między małżonkami, tj. małżeńskie umowy majątkowe. Nie oznacza to, że czynności prawne dokonywane na zasadach ogólnych są niedopuszczalne²⁹. Dyspozytywność przepisów o wspólności ustawowej ma różne aspekty i nie sprowadza się jedynie do możliwości zawarcia małżeńskiej umowy majątkowej³⁰. Należy jednak zaznaczyć, że zdaniem niektórych przedsta-

²⁶ P. Warczyński, *Przesunięcia...*, s. 91-92.

²⁷ M. Goettel, *Majątki odrębne...*, s. 299-230.

²⁸ L. Stecki, *Glosa...*, s. 424 i 425.

²⁹ M. Goettel, *Majątki odrębne...*, s. 300-301. Podobny argument podnosi P. Warczyński, którego zdaniem, gdyby ustawodawca nie dopuszczał dokonywania przez małżonków czynności prawnych, na podstawie których określone przedmioty majątkowe przenoszone są z majątku wspólnego do osobistego, wprowadziłby do kodeksu rodzinnego i opiekuńczego przepis przewidujący zakaz dokonywania przez małżonków powyższych czynności prawnych. Brak w kodeksie takiego przepisu, stosownie do zasady *quae non sunt prohibita, permissa intelligentur*, oznacza zdaniem autora dopuszczalność dokonywania przez małżonków czynności prawnych przenoszących określone przedmioty majątkowe z majątku wspólnego do majątku osobistego – P. Warczyński, *Przesunięcia...*, s. 92-93.

³⁰ A. Szpunar, *Glosa...*, s. 118; podobnie L. Stecki, *Glosa...*, s. 425.

wicieli nauki rozporządzenia przedmiotami majątkowymi należącymi do majątku wspólnego małżonków na rzecz ich majątków osobistych objęte są przepisami normującymi zarząd majątkiem wspólnym³¹.

5) Za dopuszczalnością dokonywania rozporządzeń składnikami majątku wspólnego na rzecz majątku osobistego małżonka za pomocą „zwykłych” umów cywilnoprawnych przemawiają zasady doświadczenia życiowego, względy zdrowego rozsądku³² oraz dobro rodziny³³. Wskazuje się tu także na ważne potrzeby życiowe³⁴ i na to, że formułowanie kategorycznego zakazu dokonywania powyższych rozporządzeń byłoby absurdalne i niezyciowe³⁵. Zakaz taki oznaczałby bowiem, iż w wielu małżeństwach nie byłoby możliwe skuteczne zawarcie np. umów darowizn z okazji urodzin czy rocznicy ślubu, co wynika stąd, że przedmiot ich nabywany jest w wielu wypadkach za środki należące do majątku wspólnego³⁶.

6) Uznając omawiane rozporządzenia za niedopuszczalne, należałoby w konsekwencji uznać za niedopuszczalne dokonywanie wydatków z majątku wspólnego na majątki osobiste³⁷.

7) Dopuszczalności dokonywania przez małżonków omawianych rozporządzeń nie sprzeciwiają się względy natury społecznej, ponieważ majątek wspólny ma służyć przede wszystkim małżonkom i dysponowanie nim stanowi ich wyłączne prawo³⁸.

8) Za dopuszczalnością dokonywania przedmiotowych rozporządzeń przemawia zasada *volenti non fit iniuria*³⁹.

³¹ Na gruncie kodeksu rodzinnego i opiekuńczego w brzmieniu sprzed nowelizacji dokonanej ustawą z dnia 17 czerwca 2004 r. o zmianie ustawy – Kodeks rodzinny i opiekuńczy oraz niektórych innych ustaw (Dz.U. Nr 162, poz. 1691) pogląd taki wypowiadali S. Breyer, S. Gross, [w:] *Kodeks rodzinny...*, s. 190-191; zob. też mniej kategoryczne stanowisko J. Panowicz-Lipskiej, *Glosa...*, s. 73.

³² M. Goettel, *Majątki odrębne...*, s. 299-230.

³³ *Tamże*, s. 302.

³⁴ J. Panowicz-Lipska, *Glosa...*, s. 73.

³⁵ J. Strzebińczyk, *Prawo rodzinne...*, s. 126.

³⁶ *Tamże*, s. 126.

³⁷ M. Nazar, [w:] *System...*, s. 368-369 i 371-372.

³⁸ S. Breyer, S. Gross, [w:] *Kodeks rodzinny...*, s. 191.

³⁹ A. Dyoniak, *Ustawowy ustrój...*, s. 53.

9) Za dopuszczalnością dokonywania omawianych rozporządzeń przemawia treść art. 527 § 3 k.r.o., która wskazuje, że ustawodawca dopuszcza dokonywanie przez małżonków czynności prawnych, w wyniku których określone przedmioty majątkowe przenoszone są z majątku wspólnego do majątku osobistego jednego z nich⁴⁰.

10) Zdaniem szeregu zwolenników omawianego stanowiska dopuszczalności dokonywania rozporządzeń przedmiotami majątkowymi należącymi do majątku wspólnego małżonków na rzecz majątków osobistych małżonków na podstawie powszechnych umów cywilnoprawnych nie sprzeciwiają się interesy osób trzecich, w szczególności wierzycieli⁴¹. Zgodnie z tym stanowiskiem wystarczającą ochronę zapewniają wierzycielom małżonków przepisy kodeksu cywilnego. Wskazuje się tu przede wszystkim na art. 527 i nast. k.c.⁴², a niekiedy także na art. 59 k.c.⁴³ Jednak zdaniem innych autorów ochrona ta nie jest wystarczająca; w związku z tym zgłaszają oni odpowiednie postulaty *de lege lata* bądź *de lege ferenda*. I tak, jeszcze przed nowelizacją kodeksu rodzinnego i opiekuńczego powołaną wyżej ustawą z dnia 17 czerwca 2004 r., S.K. Rzonca wskazywał na możliwość odpowiedniego zastosowania do przedmiotowych rozporządzeń przepisu art. 47 § 2 k.r.o.⁴⁴ (zob. obecnie obowiązujący art. 47¹ k.r.o.). Rozważenie stosowania do takich rozporządzeń art. 47 § 2 k.r.o., odpowiednio lub w drodze analogii, proponował również L. Stecki⁴⁵. W aktualnym stanie prawnym podobną propozycję zgłosił M. Nazar, wskazując, że nie należy *a limine* odrzucać stosowania w drodze analogii przepisu art. 47¹ k.r.o. do oceny skuteczności wobec osób

⁴⁰ P. Warczyński, *Przesunięcia...*, s. 89-90.

⁴¹ S. Breyer, S. Gross, [w:] *Kodeks rodzinny...*, s. 191; J. Panowicz-Lipska, *Glosa...*, s. 74; A. Dyoniak, *Ustawowy ustrój...*, s. 53; J. Pietrzykowski, [w:] *Kodeks rodzinny...*, s. 298; M. Lech-Chełmińska, V. Przybyła, *Kodeks rodzinny...*, s. 136.

⁴² Tak np. J. Panowicz-Lipska, *Glosa...*, s. 74; A. Dyoniak, *Ustawowy ustrój...*, s. 53; A. Szpunar, *Przesunięcia...*, s. 7; J. Pietrzykowski, [w:] *Kodeks rodzinny...*, s. 298; M. Lech-Chełmińska, V. Przybyła, *Kodeks rodzinny...*, s. 136.

⁴³ Tak np. A. Szpunar, *Przesunięcia...*, s. 7.

⁴⁴ S.K. Rzonca, *Wierzytelność jako przedmiot wspólności ustawowej*, *Studia Cywilistyczne* 1976, t. XXVII, s. 151, przyp. 30.

⁴⁵ L. Stecki, *Glosa...*, s. 425; zob. też M. Pyziak-Szafnicka, *Ochrona wierzyciela w razie niewypłacalności dłużnika*, Warszawa 1995, s. 207.

trzech przesunięć przedmiotów majątkowych między majątkiem wspólnym małżonków i ich majątkami osobistymi, dokonywanych poza trybem małżeńskich umów majątkowych⁴⁶. *De lege ferenda* autor postuluje ograniczenie skuteczności powyższych rozporządzeń wobec osób trzecich na takiej samej zasadzie, jaką ustawodawca przyjmuje w odniesieniu do małżeńskich umów majątkowych⁴⁷.

11) Dopuszczalności dokonywania przez małżonków omawianych rozporządzeń nie sprzeciwiają się interesy spadkobierców, ponieważ interesów tych osób chronią przepisy szczególne⁴⁸.

12) Za dopuszczalnością dokonywania przedmiotowych rozporządzeń przemawia okoliczność, iż mają one charakter powszechny, a uznanie ich nieważności, szczególnie po wielu latach, z tego powodu, że nie zostały dokonane w drodze małżeńskiej umowy majątkowej, doprowadziłoby do wielkich komplikacji. Zakaz dokonywania omawianych rozporządzeń byłby więc niezyciowy⁴⁹.

13) Wymaganie, aby do każdego przesunięcia z majątku wspólnego do majątku odrębnego konieczne było zawarcie małżeńskiej umowy majątkowej, doprowadziłoby do dezawuowania tej instytucji prawnej. Ujemnym następstwem uznania omawianych przesunięć za niedopuszczalne byłby wzrost liczby małżeńskich umów majątkowych⁵⁰.

14) Zakaz dokonywania omawianych rozporządzeń rodziłby ryzyko fałszowania aktów nabycia poszczególnych przedmiotów majątkowych, np. poprzez składanie oświadczenia, że ma miejsce surogacja rzeczowa w ramach majątku odrębnego⁵¹.

⁴⁶ M. N a z a r, [w:] *System...*, s. 373. Do omawianej kwestii odniósł się również M. S y c h o w i c z, którego zdaniem nie jest możliwe stosowanie w tym wypadku art. 47¹ k.r.o. odpowiednio lub w drodze analogii – M. S y c h o w i c z, [w:] *Kodeks rodzinny...*, s. 273; podobnie E. H o l e w i ń s k a - Ł a p i ń s k a, *Ochrona wierzyciela jednego z małżonków pozostających w umownym ustroju majątkowym*, Studia i Analizy Sądu Najwyższego 2008, t. II, s. 78 oraz P. W a r c z y ń s k i, *Przesunięcia...*, s. 93.

⁴⁷ M. N a z a r, [w:] *System...*, s. 373; zob. też T. S m y c z y ń s k i, *Prawo rodzinne...*, s. 92 oraz P. W a r c z y ń s k i, *Przesunięcia...*, s. 96.

⁴⁸ S. B r e y e r, S. G r o s s, [w:] *Kodeks rodzinny...*, s. 191.

⁴⁹ A. S z p u n a r, *Przesunięcia...*, s. 7.

⁵⁰ L. S t e c k i, *Glosa...*, s. 424 i 425.

⁵¹ *Tamże*, s. 425.

15) Zakaz dokonywania przedmiotowych rozporządzeń zachęcałby małżonków do dokonywania czynności prawnych z udziałem podstawowych osób trzecich, a więc stanowiących obejście prawa⁵². Dochodziłoby do pozornego przenoszenia przedmiotów majątkowych należących do majątku wspólnego małżonków na osoby trzecie, które następnie, stosując się do uprzednich uzgodnień, darowałyby te przedmioty jednemu z małżonków do jego majątku odrębnego⁵³.

Jeżeli chodzi o granice dopuszczalności rozporządzeń składnikami majątku wspólnego małżonków na rzecz majątku osobistego jednego z nich w drodze „zwykłych” czynności prawnych, niektórzy przedstawiciele nauki wskazują na mogącą pojawić się w pewnych sytuacjach niezgodność danej czynności prawnej z zasadami współżycia społecznego⁵⁴ bądź z ciążącym na małżonkach obowiązkiem współdziałania dla dobra rodziny, którą przez swój związek założyli (art. 23 k.r.o.) oraz obowiązkiem przyczyniania się do zaspokajania potrzeb rodziny (art. 27 k.r.o.)⁵⁵. Wskazuje się też, że nie jest dopuszczalne przenoszenie do majątku osobistego takich przedmiotów majątkowych, które imperatywnie przypisane są do majątku wspólnego⁵⁶.

Zdaniem zwolenników dopuszczalności rozporządzeń przedmiotami majątkowymi należącymi do majątku wspólnego małżonków na rzecz ich majątków osobistych w drodze „zwykłych” czynności prawnych tylko w niektórych przypadkach powyższe rozporządzenia będą pozostawały w sprzeczności z art. 35 k.r.o. Podkreśla się, że oceniając takie rozporządzenia, należy brać pod uwagę, czy celem, jaki miały strony, dokonując czynności prawnej (art. 65 § 2 k.c.), był podział majątku wspólnego⁵⁷.

⁵² A. Szpunar, *Przesunięcia...*, s. 7; podobnie M. Goettel, *Majątek odrębny...*, s. 302 oraz M. Nazar, [w:] *System...*, s. 370-371.

⁵³ S. Breyer, S. Gross, [w:] *Kodeks rodzinny...*, s. 191.

⁵⁴ J. Panowicz-Lipska, *Glosa...*, s. 74; zob. też P. Warczyński, *Przesunięcia...*, s. 95. Natomiast zdaniem L. Steckiego możliwości odwoływania się do art. 5 k.c. są w przypadku omawianych rozporządzeń ograniczone – L. Stecki, *Glosa...*, s. 424-425.

⁵⁵ L. Stecki, *Glosa...*, s. 424; zob. jednak krytyczne w tej kwestii stanowisko A. Szpunara, *Glosa...*, s. 118 oraz T. Smyczyńskiego, *Prawo rodzinne...*, s. 98.

⁵⁶ Zob. M. Nazar, [w:] *System...*, s. 371.

⁵⁷ Zob. np. J. Panowicz-Lipska, *Glosa...*, s. 74; A. Dyoniak, *Pojęcie i ważność...*, s. 128 oraz L. Stecki, *Glosa...*, s. 424. W literaturze zauważa się niekiedy, że

Na istnienie takiego celu może wskazywać częstotliwość transferów i obejmowanie nimi przedmiotów o dużej wartości majątkowej⁵⁸. Jak wskazuje L. Stecki, jeżeli małżonkowie mieli na celu podział majątku wspólnego, dokonana przez nich czynność prawna będzie nieważna (art. 58 § 1 k.c.). Tak samo, zdaniem autora, będzie w przypadku, gdy celem małżonków było rozporządzenie udziałem, który w razie ustania wspólności przypadnie danemu małżonkowi w majątku wspólnym lub w poszczególnych przedmiotach należących do tego majątku (art. 35 zd. 2 k.r.o.)⁵⁹. M. Nazar, który opowiada się za dopuszczalnością rozporządzeń przedmiotami majątkowymi należącymi do majątku wspólnego małżonków na rzecz majątku osobistego w drodze „zwykłych” czynności prawnych podkreśla jednak, że rozporządzenie przedmiotem objętym majątkiem wspólnym nie jest tożsame z rozporządzeniem przyszłymi ułamkowymi udziałami w tym przedmiocie. W omawianym przypadku dochodzi do rozporządzenia całym przedmiotem majątkowym, jak w przypadku rozporządzenia na rzecz osoby trzeciej⁶⁰.

Należy zwrócić uwagę, że szereg zwolenników stanowiska, zgodnie z którym małżonkowie w drodze czynności prawnych podlegających ogólnym zasadom prawa cywilnego mogą przenosić składniki majątku wspólnego do majątku osobistego małżonka, jako przedmiotu powyższego transferu nie wyklucza nieruchomości⁶¹. Zagadnienie przenoszenia nieruchomości z majątku wspólnego małżonków do majątku osobistego jednego z nich poruszył także T. Sokołowski, którego zdaniem nie jest dopuszczalne przenoszenie z majątku wspólnego do osobistego na podstawie umowy z zakresu powszechnego obrotu cywilnoprawnego „zdecydowanej większości składników majątku wspólnego, zwłaszcza nieru-

w przypadku transferu przedmiotów majątkowych z majątku wspólnego do osobistego występuje możliwość obejścia zakazu przewidzianego w art. 35 zd. 1 k.r.o. (a nie dokonywania czynności prawnych sprzecznych z tym zakazem) – tak np. P. W arc z y ń s k i, *Przesunięcia...*, s. 90 i 92.

⁵⁸ Tak L. S t e c k i, *Glosa...*, s. 424; zob. też np. J. S t r z e b i ń c z y k, *Prawo rodzinne...*, s. 126 oraz T. S m y c z y ń s k i, *Prawo rodzinne...*, s. 98.

⁵⁹ L. S t e c k i, *Glosa...*, s. 424.

⁶⁰ M. N a z a r, [w:] *System...*, s. 372.

⁶¹ Zob. w szczególności S. B r e y e r, S. G r o s s, [w:] *Kodeks rodzinny...*, s. 191; J. W i ą c e k, *Glosa...*, s. 147; L. S t e c k i, *Glosa...*, s. 424 i 425; P. W a r c z y ń s k i, *Przesunięcia...*, s. 93.

chomości”. Jak podkreśla autor, „zwykła umowa” nie może zmieniać istotnych skutków ustroju ustawowej wspólności majątkowej, gdyż prowadziłoby to do obejścia prawa, a w konsekwencji do nieważności wskazanej umowy. W konkluzji T. Sokołowski wyłącza dopuszczalność przenoszenia w omawianym trybie do majątku osobistego małżonka przedmiotów będących podstawowymi składnikami majątku wspólnego⁶². Na omawiany temat zabrał głos także T. Smyczyński, który opowiedział się przeciwko możliwości przenoszenia w drodze „zwykłej” czynności prawnej nieruchomości (użytkowania wieczystego) z majątku wspólnego do majątku osobistego. Zdaniem autora powyższe składniki majątku wspólnego można przesunąć do majątku osobistego tylko w drodze małżeńskiej umowy majątkowej. Uzasadnienie tego poglądu stanowi przede wszystkim wartość ekonomiczna nieruchomości, jej znaczenie dla składników majątku wspólnego oraz okoliczność, że zmiana jej miejsca w ustroju wspólności dorobku w istotny sposób modyfikuje stosunki majątkowe małżonków⁶³. W innej wypowiedzi, autorstwa J. Gajdy i T. Smyczyńskiego, niedopuszczalność przeniesienia nieruchomości z majątku wspólnego do majątku osobistego w drodze „zwykłej” czynności prawnej została uzasadniona brakiem możliwości sporządzenia w tym przedmiocie poprawnej umowy z zakresu powszechnego obrotu cywilnoprawnego. Mianowicie, zdaniem powołanych autorów, nie może to być np. darowizna nieruchomości z majątku wspólnego do majątku osobistego małżonka, gdyż darczyńca i jego małżonka są do tej nieruchomości niepodzielnie współuprawnieni. Z kolei art. 35 k.r.o. nie zezwala na rozporządzenie udziałem, który przypadnie w tym przedmiocie w razie ustania wspólności. Wątpliwości autorów nie budzi natomiast dopuszczalność wyłączenia z majątku wspólnego małżonków nieruchomości w drodze małżeńskiej umowy majątkowej, będącej swoistą czynnością prawną⁶⁴.

Omawiając koncepcję dopuszczającą transfer przedmiotu majątkowego z majątku wspólnego małżonków do majątku osobistego jednego

⁶² T. Sokołowski, *Prawo rodzinne...*, s. 109; tenże, [w:] *Kodeks rodzinny...*, s. 267-268.

⁶³ T. Smyczyński, *Prawo rodzinne...*, s. 99-100.

⁶⁴ J. Gajda, T. Smyczyński, [w:] *System...*, s. 429. Należy jednak zaznaczyć, że nie jest całkiem jasne, czy rozważania autorów odnoszą się tylko do nieruchomości, czy dotyczą także innych składników majątku wspólnego małżonków.

z nich w drodze „zwykłej” czynności prawnej, warto wskazać, co – zdaniem jej zwolenników – stanowi przedmiot owego transferu. Kwestia ta budzi wątpliwości; na trudności, jakie się z nią wiążą, wskazują przytoczone wyżej rozważania T. Smyczyńskiego i J. Gajdy. Na omawiany temat wypowiedział się w szczególności L. Stecki, którego zdaniem „przedmiotem transferu jest w zasadzie tylko ta część danego prawa, która z tytułu wspólności ustawowej należy (w 1/2) do drugiego małżonka. Druga część tego prawa należy bowiem *ex lege* do właściciela majątku odrębnego”⁶⁵. Natomiast zdaniem M. Nazara, w razie dokonania rozporządzenia przedmiotem majątkowym należącym do majątku wspólnego małżonków na rzecz jednego z nich dochodzi do rozporządzenia całym przedmiotem majątkowym, tak jak w przypadku rozporządzenia na rzecz osoby trzeciej. Małżonek, który nabywa przedmiot majątkowy do swego majątku osobistego, nabywa cały przedmiot majątkowy, a nie tylko przysługujący drugiemu małżonkowi nieoznaczony ułankowo udział w tym przedmiocie⁶⁶.

Jeżeli chodzi o strukturę czynności prawnej prowadzącej do transferu przedmiotu majątkowego z majątku wspólnego do majątku osobistego małżonka, w nauce wskazuje się na dwie możliwe do zastosowania konstrukcje prawne. Pierwsza polega na tym, że po jednej stronie czynności prawnej występuje małżonek dokonujący rozporządzenia składnikiem majątku wspólnego na rzecz majątku osobistego współmałżonka, po drugiej – tenże współmałżonek. Konstrukcja ta znajduje zastosowanie również w przypadkach, gdy do rozporządzenia przedmiotem należącym do majątku wspólnego potrzebna jest zgoda drugiego małżonka⁶⁷. Odnosząc się do umowy darowizny takiego przedmiotu, w literaturze zauważono, że przyjęcie darowizny przez obdarowanego małżonka może być uznane za jego zgodę⁶⁸. Druga konstrukcja czynności prawnej prowadzącej do przeniesienia przed-

⁶⁵ L. Stecki, *Glosa...*, s. 425.

⁶⁶ M. Nazar, [w:] *System...*, s. 372.

⁶⁷ Zob. w szczególności S. Breyer, S. Gross, [w:] *Kodeks rodzinny...*, s. 191; J. Wiącek, *Glosa...*, s. 147; J. Panowicz-Lipska, *Glosa...*, s. 74; L. Stecki, *Darowizna...*, s. 57; A. Szpunar, *Glosa...*, s. 14.

⁶⁸ L. Stecki, *Darowizna...*, s. 57.

miotu majątkowego z majątku wspólnego do majątku osobistego małżonka jest następująca: po jednej stronie czynności prawnej występują oboje małżonkowie, po drugiej małżonek, na rzecz którego ma nastąpić przysporzenie⁶⁹. Należy dodać, że niektórzy autorzy uznają obie przedstawione wyżej konstrukcje czynności prawnych za dopuszczalne⁷⁰. Natomiast inni przedstawiciele nauki, zabierając głos w omawianej kwestii, wskazują tylko na konstrukcję pierwszą⁷¹ bądź tylko na drugą⁷².

Ad b)

Stanowisko, zgodnie z którym do dokonania przesunięcia określonego składnika majątku wspólnego do majątku osobistego konieczne jest zawarcie małżeńskiej umowy majątkowej, nie jest w nauce szeroko rozpowszechnione⁷³. Reprezentujący je J.St. Piątowski stwierdza w szczególności, iż:

1) Problematyka przesunięć majątkowych między majątkiem wspólnym i majątkiem odrębnym dotyczy nie ograniczenia zdolności małżonków do czynności prawnych, ale tego, czy dokonywane między nimi czynności prawne, które inaczej niż kodeks rodzinny i opiekuń-

⁶⁹ Zob. w szczególności J. Panowicz-Lipska, *Glosa...*, s. 74; J. Wiącek, *Glosa...*, s. 147; A. Dyoniak, *Pojęcie i ważność...*, s. 127; A. Szpunar, *Przesunięcia...*, s. 14-15; M. Nazar, [w:] *System...*, s. 372.

⁷⁰ J. Panowicz-Lipska, *Glosa...*, s. 74; J. Wiącek, *Glosa...*, s. 147; A. Szpunar, *Przesunięcia...*, s. 14-15.

⁷¹ S. Breyer, S. Gross, [w:] *Kodeks rodzinny...*, s. 191; L. Stecki, *Darowizna...*, s. 57.

⁷² A. Dyoniak, *Pojęcie i ważność...*, s. 127; M. Nazar, [w:] *System...*, s. 372.

⁷³ Za stanowiskiem tym, oprócz powołanego niżej J.St. Piątowskiego, opowiedzieli się A. Wolter, *Majątek wspólny i majątki odrębne małżonków pod rządem wspólności ustawowej*, NP 1965, nr 2, s. 105, przyp. 7 oraz A. Lutkiewicz, *Glosa...*, s. 66-69; zob. też A. Lutkiewicz-Rucińska, *Odpowiedzialność majątkiem wspólnym za zobowiązania cywilnoprawne współmałżonka*, Bydgoszcz-Gdańsk 2003, s. 33-37. Do omawianego stanowiska skłania się M. Pyziak-Szafraniek, *Ochrona wierzyciela...*, s. 206-208; zob. też tej autorki, *Umowa majątkowa małżeńska rozszerzająca wspólność ustawową*, [w:] *Europeizacja prawa prywatnego*, t. II, red. M. Pazdan, W. Popiołek, E. Rott-Pietrzyk, M. Szpunar, Warszawa 2008, s. 233 i nast. Ostrożną aprobatę dla omawianej koncepcji wyraża J. Ignatowicz, *Prawo rodzinne. Zarys wykładu*, Warszawa 1995, s. 103, natomiast niejasne jest stanowisko S. Szera, *Prawo rodzinne*, Warszawa 1966, s. 138-139.

czy określają zakres majątku wspólnego i majątków odrębnych, nie są sprzeczne z ustawą (art. 58 § 1 k.c.). Przepisy regulujące zakres majątku objętego wspólnością ustawową mają charakter *iuris dispositivi*, ale jest to dyspozytywność szczególnego rodzaju, gdyż pozwala na zmianę zakresu majątku wspólnego tylko w drodze małżeńskiej umowy majątkowej.

2) Uznanie, że małżonkowie mogą zmieniać zakres majątku wspólnego, włączając w jego skład lub wyłączając z niego poszczególne przedmioty również na podstawie zawieranych między sobą czynności prawa cywilnego, prowadziłyby do następujących konsekwencji: a) małżonkowie mogliby np. w drodze kolejnych „darowizn” dokonywanych na rzecz jednego lub drugiego małżonka praktycznie doprowadzić do unicestwienia działania przepisów o wspólności ustawowej (choćby formalnie nadal pozostawałoby w tym ustroju), b) majątek małżonków mógłby być przez nich „stałe dzielony”, co byłoby obejściem zakazu przewidzianego w art. 35 zd. 1 k.r.o., c) w gorszej sytuacji znalazłyby się osoby trzecie, ponieważ nie mogłyby korzystać z ochrony, jaką zapewnia art. 47 § 2 k.r.o.⁷⁴; osoby te mogłyby jedynie skorzystać z instytucji przewidzianej w art. 527-534 k.c.

3) Brzmienie art. 47 § 1 k.r.o.⁷⁵ nie uzasadnia twierdzenia, że małżeńska umowa majątkowa może przewidywać wyłączenie z majątku wspólnego małżonków lub włączenie do niego jedynie pewnych kategorii przedmiotów określonych rodzajowo. Twierdzenie takie jest „zupełnie dowolne”. Powołany przepis pozwala na zawarcie małżeńskiej umowy majątkowej dotyczącej także np. oznaczonej nieruchomości.

4) Dokonana przez małżonków czynność prawna mająca prowadzić do przesunięcia danego przedmiotu z ich majątku wspólnego do majątku odrębnego jednego z nich byłaby swego rodzaju „przeniesie-

⁷⁴ Zob. obecnie obowiązujący art. 47¹ k.r.o.

⁷⁵ Art. 47 § 1 k.r.o. w brzmieniu przed nowelizacją kodeksu rodzinnego i opiekuńczego powoływana wyżej (przyp. 31) ustawą z dnia 17 czerwca 2004 r. miał następującą treść: „Małżonkowie mogą przez umowę wspólność ustawową rozszerzyć, ograniczyć lub wyłączyć. Umowa powinna być zawarta w formie aktu notarialnego. Można ją zawrzeć także przed zawarciem małżeństwa.

niem” na rzecz tego małżonka uprawnień, które drugiemu małżonkowi przysługują wobec tego przedmiotu z tytułu wspólności ustawowej. Sprzeciwiałoby się to zakazowi wyrażonemu w art. 35 zd. 2 k.r.o., ponieważ skoro nie można rozporządzać udziałem, jaki przypadnie małżonkowi w razie ustania wspólności, tym bardziej nie wolno rozporządzać uprawnieniem, które nie jest jeszcze określone oznaczonym udziałem.

5) Nietrafny jest argument, że pogląd dopuszczający zmiany zakresu majątku wspólnego małżonków na podstawie zawieranych między nimi czynności prawa cywilnego odpowiada potrzebom życia, a jego odrzucenie oznacza, iż wszelkie darowizny między małżonkami wymagałyby zawarcia małżeńskiej umowy majątkowej. Przepisy kodeksu rodzinnego i opiekuńczego nie sprzeciwiają się temu, aby małżonkowie dokonywali na swoją rzecz ze środków pochodzących z majątku wspólnego darowizn, które dotyczą przedmiotów służących wyłącznie do zaspokajania potrzeb osobistych jednego z małżonków albo polegają na pokryciu kosztów wydatku o charakterze konsumpcyjnym (np. opłacenie kosztów wycieczki zagranicznej małżonka). Jeżeli jednak przedmiot „darowizny” miałaby stanowić np. nieruchomości, spółdzielcze prawo do lokalu lub samochód, to takie przesunięcia majątkowe mogłyby być dokonane tylko w drodze małżeńskiej umowy majątkowej⁷⁶.

Osobnej wzmianki wymaga stanowisko G. Jędrejka⁷⁷, którego zdaniem, chociaż tylko w intercyzie małżonkowie mogą dokonać zmiany składu ich majątków określonego w przepisach kodeksu rodzinnego i opiekuńczego (także w odniesieniu do pojedynczego przedmiotu majątkowego), dopuszczalne jest rozporządzenie składnikiem majątku wspólnego na rzecz majątku osobistego niestanowiące umownego ograniczenia wspólności. Takie rozporządzenie wywoła jednak tylko skutek wewnętrzny, tj. między małżonkami, a zatem np. należy je

⁷⁶ J.St. Piątoowski, [w:] *System prawa rodzinnego i opiekuńczego*, red. J.St. Piątoowski, Ossolineum 1985, s. 396-398, a także s. 516-519.

⁷⁷ G. Jędrejek, *Intercyzy. Pojęcie. Treść. Dochodzenie roszczeń*, Warszawa 2010, s. 196-202.

uwzględnić przy podziale ich majątku wspólnego. J. Jędrejek stwierdza, że przedmiot przesunięć mogą stanowić jedynie przedmioty majątkowe wymienione w art. 33 k.r.o. i wskazuje, że np. z uwagi na treść art. 33 pkt 2 k.r.o. dopuszczalna jest darowizna przedmiotów z majątku wspólnego do osobistego⁷⁸.

Należy zaznaczyć, że wyłączenie małżeńską umową majątkową określonego przedmiotu majątkowego z majątku wspólnego małżonków nie prowadzi do przeniesienia tego przedmiotu „w całości” do majątku osobistego jednego z małżonków, lecz do nabycia do majątku osobistego każdego z małżonków udziałów w tym przedmiocie majątkowym (zob. art. 46 k.r.o.)⁷⁹.

Ad c)

Zdaniem A. Policińskiego oraz E. Skowrońskiej-Bocian małżonkowie nie mogą na podstawie „zwykłej” czynności prawnej przenieść składnika majątku wspólnego do majątku osobistego jednego z nich. Autorzy ci za niedopuszczalne uznają również wyłączenie określonego przedmiotu majątkowego z majątku wspólnego małżonków w drodze małżeńskiej umowy majątkowej. Prezentowana przez nich argumentacja w dużej mierze pokrywa się z omówionymi wyżej argumentami podnoszonymi przeciwko stanowisku, zgodnie z którym dopuszczalne jest rozporządzenie przedmiotem majątkowym należącym do majątku wspólnego na rzecz majątku osobistego w drodze „zwykłej” czynności prawnej, jak i stanowisku, iż dokonaną między małżonkami czynnością prawną prowadzącą do wyłączenia z majątku wspólnego określonego przedmiotu majątkowego może być jedynie małżeńska umowa majątkowa⁸⁰. Wykorzystanie w majątku osobistym przedmiotów ma-

⁷⁸ Swoje stanowisko G. Jędrejek opiera w szczególności na fragmencie uzasadnienia powoływanej wyżej uchwały składu siedmiu sędziów SN z 10 kwietnia 1991 r., G. Ję d r e j e k, *Intercyzy...*, s. 201-202.

⁷⁹ Por. np. G. B i e n i e k, *Umowne ustroje majątkowe*, Rejent 2005, s. 118; M. S y c h o w i c z, [w:] *Kodeks rodzinny...*, s. 271; T. S o k o ł o w s k i, [w:] *Kodeks rodzinny...*, s. 271-272.

⁸⁰ A. P o l i c i Ń s k i, *Glosa do orzeczenia SW we Wrocławiu z 12.09.1969 r.*, PiP 1971, nr 5, s. 860-863; E. S k o w r o Ń s k a - B o c i a n, *Małżeńskie ustroje majątkowe*, Warszawa 2008, s. 75-78.

jątkowych należących do majątku wspólnego należy, zdaniem E. Skowrońskiej-Bocian, oceniać w sferze nakładów czynionych z majątku wspólnego na majątek osobisty⁸¹.

III. Transfer przedmiotów majątkowych z majątku osobistego małżonka do majątku wspólnego małżonków

W orzeczeniach dotyczących przesunięć majątkowych między majątkiem wspólnym i majątkami osobistymi małżonków SN koncentrował się jak dotąd na zagadnieniu przesunięć z majątku wspólnego do majątku osobistego małżonka. Można zauważyć, że prezentowane przez SN w większości z powyższych orzeczeń rozumienie małżeńskiej umowy majątkowej wyklucza możliwość uznania za małżeńską umowę majątkową umowy, w wyniku której dochodzi do przesunięcia określonego przedmiotu majątkowego z majątku osobistego małżonka do majątku wspólnego małżonków⁸². Jeżeli chodzi o stanowisko nauki, to na temat transferu przedmiotów majątkowych z majątku osobistego do majątku wspólnego jej przedstawiciele wypowiadali się niejednokrotnie. Należy jednak zaznaczyć, że zagadnieniu temu poświęcano z reguły mniej uwagi niż kwestii przesunięć z majątku wspólnego do majątku osobistego.

Zgodnie z dominującym w nauce poglądem, małżonkowie mogą w drodze dokonywanych między sobą „zwykłych” czynności prawnych przenosić przedmioty majątkowe z majątku osobistego do majątku wspólnego⁸³. Na poparcie powyższego stanowiska przedstawia się m.in.

⁸¹ E. Skowrońska-Bocian, *Małżeńskie ustroje...*, s. 78.

⁸² Zob. uzasadnienia omówionych wyżej: uchwały SN z 16 stycznia 1964 r., uchwały składu siedmiu sędziów SN z 10 kwietnia 1991 r., uchwały SN z 19 grudnia 1991 r., wyroku SN z 25 listopada 2003 r. oraz wyroku SN z 28 kwietnia 2004 r. W kwestii przesunięć z majątku osobistego do majątku wspólnego małżonków zob. też uzasadnienie omówionej wyżej uchwały SN z 26 sierpnia 1955 r.

⁸³ Tak w szczególności: A. Policiński, *Glosa...*, s. 863; A. Dyoniak, *Pojęcie i ważność...*, s. 127-128; tenże, *Ustawowy ustrój...*, s. 53; M. Goettel, *Majątki odrębne...*, s. 300-302; A. Szpunar, *Przesunięcia...*, s. 7-8 i 13-15; J. Pietrzykowski, [w:] *Kodeks rodzinny...*, s. 298; J. Winiarz, *Prawo rodzinne...*, s. 111; J. Ignaczewski, *Małżeńskie ustroje...*, s. 51; M. Lech-Chełmińska, V. Przybyła, *Kodeks rodzinny...*, s. 135-136; E. Skowrońska-Bocian, *Małżeńskie ustroje...*, s. 78-79;

następujące argumenty: Jak stwierdza J. Strzebińczyk, za dopuszczalnością dokonywania przez małżonków omawianych rozporządzeń przemawia zasada swobody umów, której istniejąca między małżonkami wspólność ustawowa nie wyklucza⁸⁴. Z kolei E. Skowrońska-Bocian wskazuje, że małżonek jest jedynym uprawnionym wobec swego majątku osobistego, a więc w zakresie dokonywania czynności co do składników tego majątku nie podlega ograniczeniom przewidzianym w prawie rodzinnym, w szczególności w art. 35 k.r.o. Autorka zwraca też uwagę, iż majątki osobiste małżonków są prawnie wyodrębnione. Jako argument przemawiający za dopuszczalnością omawianych rozporządzeń podnosi również to, że majątek wspólny małżonków ma stanowić ekonomiczną podstawę funkcjonowania rodziny i jego powiększanie jest pożądane⁸⁵. Zwolennicy omawianego stanowiska podkreślają, iż w przypadku dokonania przez małżonka rozporządzenia przedmiotem należącym do jego majątku osobistego na rzecz majątku wspólnego interesy osób trzecich chronione są przepisami art. 59 i 527 i nast. k.c.⁸⁶ Niektórzy przedstawiciele nauki postulują jednak analogiczne stosowanie do omawianych rozporządzeń przepisu art. 47¹ k.r.o.⁸⁷ Należy dodać, że za niedopuszczalne uważa się przeno-

M. Nazar, [w:] *System...*, s. 370-373; tenże, [w:] J. Ignatowicz, M. Nazar, *Prawo rodzinne...*, s. 154-155; P. Warczyński, *Przesunięcia...*, s. 95; J. Strzebińczyk, *Prawo rodzinne...*, s. 125. Częściowo odmienny pogląd przyjmuje T. Sokołowski, [w:] *Kodeks rodzinny...*, s. 266-268; tenże, *Prawo rodzinne...*, s. 108 i 109; zob. też stanowisko J. Gajdy i T. Smyczyńskiego, [w:] *System...*, s. 429.

⁸⁴ J. Strzebińczyk, *Prawo rodzinne...*, s. 125; zob. też T. Smyczyński, *Prawo rodzinne...*, s. 96.

⁸⁵ E. Skowrońska-Bocian, *Małżeńskie ustroje...*, s. 78-79; podobnie P. Warczyński, *Przesunięcia...*, s. 95. Odnośnie do argumentów przemawiających za dopuszczalnością omawianych przesunięć majątkowych zob. też w szczególności: A. Policiński, *Glosa...*, s. 863; A. Dyoniak, *Ustawowy ustrój...*, s. 53; M. Goettel, *Majątki odrębne...*, s. 299-302; A. Szpunar, *Przesunięcia...*, s. 7-8 i 13-14; M. Nazar, [w:] *System...*, s. 368-369 i 371-372.

⁸⁶ Tak np. A. Szpunar, *Przesunięcia...*, s. 7; E. Skowrońska-Bocian, *Małżeńskie ustroje...*, s. 79.

⁸⁷ M. Nazar, [w:] *System...*, s. 373. Na gruncie przepisów obowiązujących przed nowelizacją kodeksu rodzinnego i opiekuńczego powoływana wyżej (przyp. 31) ustawą z dnia 17 czerwca 2004 r., S.K. Rzonca proponował odpowiednie stosowanie do omawianych rozporządzeń przepisów art. 47 § 2 oraz art. 50 pkt 1 k.r.o. – S.K. Rzonca, *Wierzytelność...*, s. 151, przyp. 31.

szenie z majątku osobistego do majątku wspólnego tych przedmiotów majątkowych, na które ustawodawca nie zezwala małżonkom rozszerzać wspólności ustawowej (art. 49 § 1 k.r.o.)⁸⁸. Wskazuje się też, że dokonując przesunięć między majątkiem osobistym i wspólnym, małżonkowie powinni nie tylko przestrzegać przepisów prawa i zasad współżycia społecznego, ale i kierować się dobrem rodziny⁸⁹.

Jeżeli chodzi o konstrukcję czynności prawnej, na podstawie której dochodzi do transferu przedmiotu majątkowego z majątku osobistego do majątku wspólnego, A. Dyoniak przyjmuje, że po jednej stronie takiej czynności występuje małżonek działający jako podmiot, do którego należy majątek osobisty, a po drugiej jego współmałżonek, jako osoba współuprawniona do majątku wspólnego⁹⁰. Jednak, według poglądu A. Gajdy i T. Smyczyńskiego, nie jest możliwe sporządzenie prawidłowo sformułowanej umowy podlegającej ogólnym zasadom prawa cywilnego, która przenosiłaby nieruchomości z majątku osobistego jednego z małżonków do ich majątku wspólnego. Wskazują oni, że przedmiotem umowy nie może być ani cała nieruchomości (co wynika stąd, że małżonek-zbywca byłby do niej współuprawniony w ramach wspólności łącznej) ani udział w nieruchomości (ponieważ wspólność ta jest bezudziałowa). Dla dokonania transferu nieruchomości z majątku osobistego do majątku wspólnego powołani autorzy jako jedyną drogę wskazują małżeńską umowę majątkową⁹¹.

Zdaniem dość nielicznych przedstawicieli nauki czynnością prawną, na podstawie której małżonkowie mogą dokonać transferu składnika

⁸⁸ M. N a z a r, [w:] *System...*, s. 371; tenże, [w:] J. Ignatowicz, M. N a z a r, *Prawo rodzinne...*, s. 155; J. Strzebińczyk, *Prawo rodzinne...*, s. 125; zob. też S.K. R z o n c a, *Wierzytelność...*, s. 151, przyp. 30. Na jeszcze innego rodzaju ograniczenie dopuszczalności przenoszenia przedmiotów majątkowych z majątku osobistego do wspólnego wskazuje T. Sokołowski, powołując się na to, że umowy „zwykłe” nie mogą zmieniać istotnych skutków ustroju ustawowej wspólności majątkowej – zob. T. S o k o ł o w s k i, *Prawo rodzinne...*, s. 109; tenże, [w:] *Kodeks rodzinny...*, s. 268.

⁸⁹ P. W a r c z y Ń s k i, *Przesunięcia...*, s. 95.

⁹⁰ A. D y o n i a k, *Pojęcie i ważność...*, s. 127.

⁹¹ A. G a j d a, T. S m y c z y Ń s k i, [w:] *System...*, s. 429. Nie jest jednak całkiem jasne, czy stanowisko autorów dotyczy tylko nieruchomości, czy także innych przedmiotów majątkowych przenoszonych z majątku osobistego do majątku wspólnego.

majątku osobistego do majątku wspólnego, jest małżeńska umowa majątkowa. Stanowisko takie zajął w szczególności J.St. Piątowski⁹², który zbiorczo przedstawił argumenty przemawiające, zdaniem autora, przeciwko dopuszczalności dokonywania przez małżonków w drodze „zwykłych” czynności prawnych przesunięć przedmiotów majątkowych z majątku wspólnego do osobistego i odwrotnie. Argumenty te zostały szczegółowo przedstawione wyżej. Koncepcja, zgodnie z którą właściwym narzędziem do dokonywania przesunięć przedmiotów majątkowych między majątkiem wspólnym małżonków i majątkiem osobistym małżonka jest małżeńska umowa majątkowa, została poddana analizie (przede wszystkim w zakresie przesunięć z majątku osobistego do majątku wspólnego) przez M. Pyziak-Szafnicką. Autorka m.in. wskazała, iż przyjęcie jej nie wyklucza dopuszczalności dokonywania między małżonkami drobnych, zwyczajowo przyjętych darowizn⁹³.

Należy nadmienić, że kwestie, czy małżonkowie, w drodze dokonanej między sobą „zwykłej” czynności prawnej mogą przenosić przedmioty majątkowe z majątku wspólnego do majątku osobistego oraz z osobistego do wspólnego, poszczególni autorzy rozstrzygają z reguły jednolicie. Tylko zdaniem nielicznych zagadnienia te należy rozstrzygać odmiennie. Stanowisko takie zajmują A. Policiński oraz E. Skowrońska-Bocian, uznający za dopuszczalny transfer przedmiotów majątkowych między majątkiem wspólnym i majątkiem osobistym na podstawie dokonywanych przez małżonków „zwykłych” czynno-

⁹² J.St. Piątowski, [w:] *System...*, s. 393-397; *tamże*, s. 516-519; zob. też A. Wolter, *Majątek wspólny...*, s. 105, przyp. 7. Podobny pogląd prezentuje A. Lutkiewicz-Rucińska, *Odpowiedzialność...*, s. 37-38. Do stanowiska, zgodnie z którym do dokonania przesunięcia określonego składnika majątku osobistego do majątku wspólnego konieczne jest zawarcie małżeńskiej umowy majątkowej ostrożnie skłania się J. Ignatowicz, *Prawo rodzinne...*, s. 103. Powyższy pogląd zdecydowanie popiera natomiast G. Jędrejek, który jednak jednocześnie przyjmuje, iż dopuszczalne jest rozporządzenie składnikiem majątku osobistego na rzecz majątku wspólnego ze skutkiem tylko między małżonkami, G. Jędrejek, *Intercyzy...*, s. 196-202. Koncepcja ta została omówiona wyżej.

⁹³ M. Pyziak-Szafnicka, *Umowa majątkowa...*, s. 233 i nast.

ści prawnych tylko w jednym kierunku, tj. z majątku osobistego do majątku wspólnego⁹⁴.

IV. Transfer przedmiotów majątkowych z majątku osobistego małżonka do majątku osobistego drugiego małżonka

Dopuszczalność przesunięć przedmiotów majątkowych między majątkami osobistymi małżonków w drodze dokonywanych między nimi czynności prawnych nie budzi w nauce wątpliwości⁹⁵. Wskazuje się, że zawarcie małżeństwa nie powoduje ograniczenia zakresu uprawnień właścicielskich przysługujących małżonkowi w stosunku do jego majątku osobistego⁹⁶. Majątki osobiste małżonków stanowią autonomiczne masy majątkowe, między którymi małżonkowie mogą dokonywać przesunięć przedmiotów majątkowych bez żadnych ograniczeń⁹⁷. Tego rodzaju czynności prawne dokonywane przez małżonków podlegają ogólnym zasadom prawa cywilnego, w szczególności co do przesłanek ich ważności i formy. Interesy osób trzecich, zwłaszcza wierzycieli jednego z małżonków, chronione są przez przepisy art. 59 i 527 i nast. k.c.⁹⁸

⁹⁴ A. Policiński, *Glosa...*, s. 863; E. Skowrońska-Bocian, *Małżeńskie ustroje...*, s. 78-79.

⁹⁵ Zob. w szczególności: A. Szpunar, *Przesunięcia...*, s. 4; J. Ignaczewski, *Małżeńskie ustroje...*, s. 51; T. Smyczyński, *Prawo rodzinne...*, s. 96; P. Warczyński, *Przesunięcia...*, s. 86; T. Sokołowski, *Prawo rodzinne...*, s. 108; E. Skowrońska-Bocian, *Małżeńskie ustroje...*, s. 70-71; G. Jędrzejek, *Intercyzy...*, s. 202. Ostatnio powołany autor rozważa również zagadnienie dopuszczalności modyfikacji składu majątków osobistych małżonków w drodze zawarcia przez nich umowy o charakterze generalnym (tj. dotyczącej określonej kategorii przedmiotów, zarówno już należących do majątków osobistych małżonków, jak i takich, które zostaną nabyte przez nich w przyszłości), G. Jędrzejek, *Intercyzy...*, s. 202-203. Ponieważ niniejsze opracowanie dotyczy transferu między majątkami małżonków określonego przedmiotu majątkowego już należącego do majątku wspólnego małżonków bądź majątku osobistego jednego z nich, powyższe zagadnienie pozostaje poza jego zakresem.

⁹⁶ T. Smyczyński, *Prawo rodzinne...*, s. 96.

⁹⁷ E. Skowrońska-Bocian, *Małżeńskie ustroje...*, s. 71; zob. też P. Warczyński, *Przesunięcia...*, s. 86.

⁹⁸ A. Szpunar, *Przesunięcia...*, s. 4.

V. Podsumowanie

Ponieważ dopuszczalność przesunięć przedmiotów majątkowych między majątkami osobistymi małżonków w drodze dokonywanych między nimi czynności prawnych nie budzi wątpliwości, poniższe uwagi będą dotyczyły jedynie dopuszczalności takich przesunięć między majątkiem wspólnym i majątkiem osobistym. W orzeczeniach odnoszących się do powyższej kwestii SN skupił się głównie na problematyce transferu przedmiotów majątkowych z majątku wspólnego do majątku osobistego małżonka. Zgodnie z niemal jednolitym orzecznictwem SN dopuszczalne jest rozporządzenie przedmiotem majątkowym należącym do majątku wspólnego małżonków na rzecz majątku osobistego jednego z małżonków w drodze „zwykłej” czynności prawnej. Granice dopuszczalności powyższych rozporządzeń wyznaczają art. 23, 27 i 35 k.r.o. oraz zasady współżycia społecznego.

Poglądy nauki na omawiany temat są zróżnicowane, jakkolwiek zdecydowanie przeważa pogląd przyjmujący jako zasadę dopuszczalność przenoszenia przedmiotów majątkowych z majątku wspólnego małżonków do majątku osobistego jednego z nich w drodze dokonywanych między małżonkami „zwykłych” czynności prawnych. To samo dotyczy przenoszenia przedmiotów majątkowych z majątku osobistego do majątku wspólnego.

Dokonując bardziej szczegółowej analizy wypowiedzi zwolenników dopuszczalności transferu przedmiotów majątkowych z majątku wspólnego do majątku osobistego (i odwrotnie) w drodze dokonywanych między małżonkami czynności prawnych podlegających ogólnym zasadom prawa cywilnego, można stwierdzić, iż w poglądach poszczególnych autorów występują znaczące różnice. Wydaje się, że trzy z nich są najbardziej istotne. Po pierwsze, zwraca uwagę brak jednolitego stosunku do kwestii dopuszczalności przenoszenia nieruchomości w drodze „zwykłej” czynności prawnej z majątku wspólnego małżonków do majątku osobistego małżonka (i odwrotnie). Po drugie, nie ma zgody co do tego, w jaki sposób, w przypadku dokonanego na podstawie „zwykłej” czynności prawnej przeniesienia przedmiotu majątkowego z majątku wspólnego do osobistego (i odwrotnie) chronione są interesy wierzycieli jednego z małżonków. Część

autorów stwierdza, że dostateczną ochronę zapewniają wierzycielom przepisy art. 59 i art. 527 i nast. k.c., natomiast inni do oceny skuteczności przedmiotowych przesunięć proponują stosowanie – odpowiednio bądź w drodze analogii – przepisu normującego skuteczność wobec osób trzecich małżeńskiej umowy majątkowej. Po trzecie, przedstawiciele nauki uznający za dopuszczalne omawiane przesunięcia majątkowe różnią się w poglądach co do tego, czy małżeńska umowa majątkowa może mieć za przedmiot poszczególne, określony składnik majątku wspólnego. Dla zagadnienia transferu przedmiotów majątkowych między majątkiem wspólnym małżonków i majątkiem osobistym małżonka powyższa kwestia nie jest bez znaczenia. Mianowicie uznanie za dopuszczalne przenoszenia przedmiotów majątkowych z majątku wspólnego do osobistego (i odwrotnie) w drodze dokonywanych między małżonkami „zwykłych” czynności prawnych przy jednoczesnej akceptacji poglądu, iż małżeńska umowa majątkowa może mieć za przedmiot poszczególne, określony składnik majątkowy, prowadzi do przyjęcia istnienia dwóch dróg dla „wyprowadzenia” przez małżonków, za pomocą dokonanej między nimi czynności prawnej, danego przedmiotu majątkowego z ich majątku wspólnego (bądź z majątku osobistego małżonka): umowy zwykłej oraz małżeńskiej umowy majątkowej.

Z dokonanej w niniejszym opracowaniu prezentacji orzeczeń SN i literatury dotyczących dopuszczalności transferu przedmiotów majątkowych z majątku wspólnego do majątku osobistego (i odwrotnie) w drodze dokonywanych między małżonkami czynności prawnych wyłania się obraz jednolitego niemal orzecznictwa i podzielonej nauki. Należy przy tym zauważyć, że poglądy przedstawicieli nauki w omawianej kwestii są bardziej zróżnicowane niż mogłoby się to na pierwszy rzut oka wydawać. Skupiając uwagę już tylko na stanowisku zdecydowanie w piśmiennictwie przeważającym, tj. tym, którego zwolennicy przyjmują jako zasadę dopuszczalność przenoszenia przedmiotów majątkowych między majątkiem wspólnym i majątkiem osobistym w drodze dokonywanych między małżonkami „zwykłych” czynności prawnych, należy stwierdzić, iż w jego ramach nie wypracowano jednolitego poglądu na niektóre kwestie szczególnie doniosłe zarówno dla małżonków, jak i osób trzecich. Chodzi tu zwłaszcza

o odpowiedź na pytanie, czy małżonkowie mogą, w drodze czynności prawnej podlegającej ogólnym zasadom prawa cywilnego, przenieść nieruchomości z ich majątku wspólnego do majątku osobistego jednego z małżonków (bądź z majątku osobistego do majątku wspólnego), a w razie udzielenia na nie pozytywnej odpowiedzi, czy czynność ta jest wobec innych osób (w szczególności wobec wierzycieli małżonka) skuteczna tylko wtedy, gdy o niej wiedziały.

Dr Anita Lutkiewicz-Rucińska – adiunkt w Katedrze Prawa Cywilnego na Wydziale Prawa i Administracji Uniwersytetu Gdańskiego.